

УДК 159.9:378.014.6

DOI 10.26697/9786177089000.2017.91

© Крейдун Н. П., Невоснна О. А., 2017

© Поліванова О. Є., Яворовська Л. М., 2017

Крейдун Надія Петрівна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Невоснна Олена Анатоліївна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Поліванова Олена Євгенівна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Яворовська Любов Миколаївна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

В статті розглянуто поняття «якості освіти» саме як психологічної категорії. З цієї ціллю проаналізовані результати наукового дослідження, яке було проведене зі студентами різних освітніх рівнів. В дослідженні взяли участь студенти першого, третього та п'ятого курсів різних факультетів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Основний висновок, який зроблено на основі наукового дослідження, полягає в тому, що поняття «якості освіти» є динамічним, а це потребує розробки конкретних критеріїв якості освіти, які можуть бути визначені у межах компетентісного підходу. В статті також поставлена проблема спеціальних та загальних компетентностей. Останні можуть бути сформовані при активному залученні студентів до вивчення дисциплін соціально-гуманітарного та соціально-поведінкового циклів.

Ключові слова: *якість освіти, рівень вищої освіти, спеціальні компетентності, загальні компетентності.*

Розбудова вищої освіти в Україні потребує вирішення низки питань, серед яких одним із важливіших є проблема якості освіти.

У широкому розумінні якість освіти розглядається як збалансована відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти. У вузькому – як перелік вимог до особистості, освітнього середовища і системи освіти, що реалізує їх на перших етапах навчання людини. Ми вважаємо, що до такого тлумачення поняття «якість освіти» можна додати наступне: «якість освіти» може характеризуватися з одного боку, суто формалізованими показниками, зокрема всіма тими, що пов'язані з акредитаційними показниками ВНЗ, ліцензованими

показниками, спеціальності та ін. З іншого боку, – якість освіти – це суб'єктивна задоволеність процесом та результатом навчання кожного учасника навчального процесу (суспільство, викладач, студент). Тобто мова йде про суто психологічну сторону багатоаспектного навчального процесу у ВНЗ. Наскільки комфортно та психологічно безпечно почувають себе всі учасники навчально-наукового процесу, як самореалізується та самоудосконалюється особистість в умовах навчального закладу, – все це вимірюється, на наш погляд, суто психологічними показниками.

Тому метою нашого дослідження є аналіз уявлень про поняття «якість вищої освіти» у студентів різних освітніх рівнів. В дослідженні взяли участь студенти першого, третього та п'ятого курсів різних факультетів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Нами були використані наступні психодіагностичні методики: семантичний диференціал (Ч. Осгуд) та модифікована Методика незакінчених речень.

Основними показниками методики «Семантичний диференціал» є оцінка (показує соціальну значимість поняття з точки зору досліджуваних), сила (показує важливість власних зусиль досліджуваного), активність (показує відношення поняття до зовнішнього оточення чи внутрішнього світу досліджуваного).

Показник оцінки у студентів перших курсів виражений на середньому рівні та має великий розбіг індивідуальних значень. Тобто у студентів перших курсів ще не сформовані уявлення про соціальну значимість якості освіти як такої. Для них це скоріше формальна вимога суспільства до особистості.

У студентів третіх та п'ятих курсів показник оцінки знаходиться на високому рівні. Це може свідчити про те, що для них якість освіти є важливою соціальною характеристикою, яка високо цінується у суспільстві та є основою їх подальшого професійного розвитку.

Показник сили на перших курсах має низькі значення. Тобто студенти вважають, що якість освіти – це те, що повинні їм забезпечити викладачі, ВНЗ та вся система вищої освіти. При цьому їм не обов'язково прикладати власні зусилля: вже сам факт знаходження у навчальному закладі, з їхньої точки зору, забезпечує якісну освіту.

У студентів третіх курсів показник сили виражений на середньому рівні. У них з'являються уявлення про те, що їх власні зусилля є важливими для «якості освіти».

Високі показники сили на п'ятих курсах є свідченням того, що студенти, перш за все, признають важливим застосування власних зусиль, а навчальний заклад виступає лише умовою для отримання якісної освіти.

Показник активності досить низький на всіх курсах. Тобто студенти вважають, що якісна освіта – це їхнє особистісне надбання та особистісна характеристика, а не результат спільних зусиль всіх учасників освітнього процесу. Такі уявлення студентів третього та п'ятого курсів можна зрозуміти, бо вони готові, в різній мірі, прикладати зусилля для отримання якісної освіти. Що ж до студентів першого курсу, то їх уявлення про якість освіти є протирічними: з одного боку, вони вважають, що якість освіти – це характеристика ВНЗу, а з іншого, – що це їх особистісна характеристика, яка формується без власних зусиль: адже вони «знаходяться» у виші.

Аналіз методики «Незакінчені речення» показав, що на всіх курсах відмічаються два аспекти поняття «якість освіти» – цільовий та процесуальний. Однак, студенти досліджуваних курсів вкладають в них різний зміст. Для першокурсників цільовий аспект якості освіти пов'язаний з самовдосконаленням та самореалізацією, які дозволять студентам досягти «щасливого життя». Тобто для них основною метою освіти є особистісний розвиток, який дозволить їм реалізовувати себе у всіх сферах життя. Щодо процесуального аспекту, то першокурсники звертають увагу на такі характеристики освітнього процесу як: «цікаві дисципліни», «яскраве викладання», «викладачі з усмішкою на обличчі» та ін.

Таким чином бачимо, що їх цікавлять скоріше зовнішні емоційні, а не змістовні характеристики процесу навчання.

Для студентів третього курсу цільові характеристики якості освіти пов'язані, з одного боку, з особистісним розвитком та впевненістю у майбутньому, а з іншого, з'являються характеристики, які пов'язані з професійним становленням, але вони мають епізодичний характер. Процесуальні ж характеристики для них – це, перш за все, мотиваційний аспект освіти, те, що «наштовхує» особистість на здобуття знань. Але і зовнішні характеристики – компетентні викладачі, матеріально-технічне забезпечення, атмосфера самого навчального закладу – теж присутні в достатній мірі.

Для студентів п'ятого курсу метою якісної освіти є набуття професійних знань, умінь, навичок («освіта, яка забезпечує ґрунтовну, теоретичну базу і формує професійні навички», «всебічний розвиток професіонала, якісна підготовка у професійному плані»).

У процесуальному аспекті на першому плані залишаються мотиваційні характеристики освітнього процесу («викладачі заохочують студентів»). Саме вперше на п'ятому курсі з'являється уявлення про те, що студенти не пасивні учасники навчального процесу а «повинні самостійно розвиватися, проявляти активність, брати участь у розвитку освіти».

Таким чином, для студентів всіх курсів якість освіти пов'язана як з особистісним, так і професійним зростанням.

Вважаємо, що професійне зростання – це не тільки засвоєння професійних знань, умінь та навичок, але й розвиток певних особистісних характеристик.

Наше дослідження показало, що незважаючи на те, що студенти усвідомлюють необхідність формування особистісних якостей, але вони не до кінця розуміють, що це за якості та якими шляхами їх необхідно розвивати. Звідси стає зрозумілим «непопулярність» загальноосвітніх дисциплін у ВНЗ. З нашої точки зору, одним із зовнішніх критеріїв необхідних професійних та особистісних якостей є запити ринку. Тому поняття «якості освіти» є динамічним. А це потребує розробки конкретних критеріїв якості освіти. Такі критерії можуть бути визначені у межах компетентісного підходу.

Закон про освіту тлумачить компетентність як «динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання» [1]. Для нас важливим є виділення як спеціальних (фахових), так і загальних компетентностей. Спеціальні компетентності, які є специфічними для конкретної предметної галузі, безпосередньо пов'язані зі спеціальними знаннями у ній та визначають профіль програми, тобто «роблять її» індивідуальною, відмінною від інших програм. Визначення спеціальних компетентностей є прерогативою представників конкретних галузей знань.

Загальні компетентності згідно з проектом Tuning (2012) [2] можна класифікувати на:

- когнітивні компетентності (здатність до аналізу, знання іноземних мов, усне та письмове спілкування різними мовами та ін.);
- особистісні компетентності (здатність адаптуватись до нових ситуацій, вміння критики та самокритики, прагнення до успіху та ін.);
- міжособистісні компетентності (здатність працювати в команді фахівців, лідерство, здатність до публічної комунікації та ін.);
- культурно-етичні (розуміння культур та традицій інших країн, дотримання етики та ін.).

Вище визначені загальні компетентності можуть бути сформовані при активному залученні студентів до вивчення дисциплін соціально-гуманітарного та соціально-поведінкового циклів. Вважаємо за доцільне продовжити дослідження та зосередитися на вивченні категорії «довіри» до вищого навчального закладу.

Література

1. Закон України Про вищу освіту : прийнятий 1 лип. 2014 року № 1556-VII // Голос України. – 2014. – № 148. – 6 серп. – С. 4-67.

Надежда Крейдун, Елена Невоенная, Елена Поливанова, Любовь Яворовская. Качество образования как психологическая категория.

В статье рассмотрено понятие «качества образования» именно как психологической категории. С этой целью проанализированы результаты научного исследования, которое было проведено со студентами различных образовательных уровней. В исследовании приняли участие студенты первого, третьего и пятого курсов разных факультетов Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина. Основной вывод, сделанный на основе научного исследования, заключается в том, что понятие «качества образования» является динамичным, а это требует разработки конкретных критериев качества образования, могут быть определены в рамках компетентностного подхода. В статье также поставлена проблема специальных и общих компетенций. Последние могут быть сформированы при активном привлечении студентов к изучению дисциплин социально-гуманитарного и социально-поведенческого циклов.

Ключевые слова: качество образования, уровень высшего образования, специальные компетенции, общие компетенции.

Nadiya Kreйдun, Olena Nevoyenna, Olena Polivanova, Lyubov Yavorovska. Quality of education as a psychological category.

The article considers the concept of «education quality» exactly as a psychological category. With this purpose, the results of scientific research, which was conducted with students of various educational levels, were analyzed. Students of the first, third and fifth years of various faculties of the Kharkiv National University named after VN. Karazin took part in the study. The main conclusion drawn on the basis of scientific research is that the concept of «education quality» is dynamic, which requires the development of specific criteria for the quality of education, which can be defined within the competency-based approach. The article also poses the problem of special and general competencies. The latter can be formed with the active involvement of students in to the study of disciplines of social and humanitarian and social behavioral cycles.

Keywords: quality of education, level of higher education, special competencies, general competencies.

Стаття надійшла до редакційної колегії 12.10.2017

Інформація про авторів:

Крейдун Надія Петрівна – кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри прикладної психології, декан факультету психології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Невоєнна Олена Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Поліванова Олена Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Яворовська Любов Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.